

A KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET PUBLIKÁCIÓI

SCHMIDT ÁDÁM

I. A tudományos kutatás szocialista országban sohasem lehet öncélú; minden kutatás célja az, hogy eredményein keresztül a szocialista társadalomnak valamilyen vonatkozásban hasznára váljék. A kutatási tevékenység első szakaszában a tudományos intézetekben vagy más szervek keretében tervszerűen folytatott *kutatómunka* áll; ennek befejeztével a kutatás bizonyos *eredményekhez* jut; ezután következik az egész folyamat végén az *eredmények realizálása*, vagyis az eredmények népgazdasági, ill. társadalmi hasznosítása. A kutatási fázisok fent vázolt sorrendje mindenféle kutatási területen azonos, a *kutatómunka* s ugyanígy az eredmények megjelenési formája tekintetében azonban a különféle területeken eltérések mutatkoznak. Egy ipari kutatóintézetben vagy iparvállalatnál folytatott kutatás konkrét eredménye pl. valamilyen új termék kikísérletezése, új technológiai eljárás kidolgozása lehet (ami népgazdasági jelentőségétől függően szabadalomnak, találmánynak, vagy újításnak minősülhet), s amely eredmény hasznosítása nem függ attól, hogy róla valamilyen tudományos folyóiratban vagy könyvben tanulmány jelenjék meg. Ezzel szemben a történelmi-társadalmi tudományok terén folytatott kutatások alapján elért eredmények általánosan szokásos, mondhatni elsőrendű megjelenési formái a tudományos megállapításokat tartalmazó publikációk, monográfiák, tanulmányok, értekezések, cikkek. A társadalomtudományokkal foglalkozó kutatóintézetek munkáinak, a *kutatómunka* eredményeinek nem jelentéktelen — bár korántsem kizárólagos — mutatói az intézeti publikációk, ill. általában a munkatársak különböző formájú publikációi.

II. Hazánkban az utóbbi években egyre inkább fejlődő önálló közgazdasági tudományos kutatás egyes eredményeit a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének különböző publikációi foglalják magukban s ezeket a publikációkat kívánjuk alább vázlatosan és röviden bemutatni.

1. Mielőtt a szóban forgó feladat ellátásához hozzákezdénénk, célszerűnek látszik előbb a Közgazdaságtudományi Intézetről és munkájáról néhány szóban rövid tájékoztatást nyújtani. A Közgazdaságtudományi Intézet — a

többi szocialista országok közgazdaságtudományi intézeteihez hasonlóan akadémiai kutatóintézetként — mint a Magyar Tudományos Akadémia elméleti kutatóintézete, az Akadémia II. Osztályának keretébe tartozó szervként ténylegesen az 1955. év elején létesült. Az Intézet feladata — a szervezeti szabályzat szerint — hazánk, továbbá a szocialista tábor és a tőkés világ gazdasági élete tényeinek, a szocializmus építése során felvetődő gazdasági problémáknak, valamint a közgazdasági elmélet fejlődésének figyelemmel kísérése, tanulmányozása; mindennek alapján olyan fontos elméleti és gyakorlati közgazdasági kérdéseknek tudományos feldolgozása, amelyeknek megoldását a gyakorlati irányító és szervező munkának, valamint a gazdasági káderek képzésének és továbbképzésének szükségletei megkövetelik. Az Intézet dolgozóinak létszáma az első évben, 1955-ben 69 fő, a kutatói létszám 41 fő volt; jelenleg — 1959. december 31-én — a dolgozók létszáma összesen 77 fő s ebből 52 a tudományos kutató. Az Intézet felelős vezetője az igazgató (az Intézet megalakulása óta Friss István, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja), akinek tanácsadó testületként az intézet tudományos munkájának támogatására a 18 tagú Tudományos Tanács működik s akinek belső tanácsadó szerve az osztályvezetői értekezlet. Az Intézet a tudományos kutatómunkát — létesülése óta minden átszervezés nélkül változatlanul — öt osztály (Általános Közgazdasági Osztály, Nemzetközi Gazdasági Osztály, Ipari Osztály, Mezőgazdasági Osztály és Pénzügyi Osztály) keretében folytatja.

Megjegyezzük, hogy nemcsak az intézeti kutatómunkának, hanem általában a közgazdasági kutatásnak jó szolgálatokat tesz az Intézet dokumentációs csoportja és könyvtára. A könyvtár könyvállománya 1959. IV. negyedév végén több mint 15 000 kötet (könyvtári egység) s az Intézetbe érkező kurrens folyóiratok száma 344. (Ebből 47 magyar, 125 szocialista országból, 172 egyéb országból). A dokumentációs csoport a folyóiratokból évenként mintegy 9000—10 000 cikket dolgoz fel — eddig összesen több mint 45 000 cikket — és évi mintegy 35 000—40 000 lapkivágást készít és rendszerez — eddig összesen 185 000 kivágást.

Az Intézetben a kutatás az említett osztályokban a Tudományos Tanács által jóváhagyott tématerv alapján folyik; az eredményekről a munkatársak kutatási beszámolókat készítenek. A belső jellegű beszámolókon kívül az Intézet munkatársai kutatási eredményeiket vagy egyéb vizsgálódásaik eredményét különböző publikációkban teszik közzé.

Az Intézet publikációit ismertető jelen cikkben feltétlenül szükségesnek tartjuk nyomatékosan felhívni a figyelmet arra, hogy az Intézet munkája nem ítéltető meg csupán az Intézet saját publikációiból, de még az összes publikációkból sem. Bár, mint fentebb jeleztük, a társadalomtudományokkal foglalkozó kutatóintézetek kutatási eredményeinek elsődleges megjelenési formája a publikáció, a nyilvánosságra került könyvek, közlemények,

folyóiratcikkek stb. mellett feltétlenül tekintetbe kell venni a nyilvánosságra nem hozott kutatási eredményeket is. Ezeknek az utóbb említett kutatási eredményeknek sajátos formája az intézeti kutatási beszámoló. A kutatási beszámolók — előzetes beszámolók, részbeszámolók, összefoglaló beszámolók stb. — rendszerint korlátozott példányszámban készülnek, többnyire csak sokszorosítottak, de nem kerülnek kinyomtatásra. Ezeket a kutatási beszámolókat az Intézet a kutatási eredményeiben érdekelt vezető szervek, a Pártközpont, Országos Tervhivatal, minisztériumok, Központi Statisztikai Hivatal, s esetleges egyéb érdekelt gazdasági szervek rendelkezésére bocsátja. A kutatási beszámolók rendszerint a vizsgálódások alapján elért olyan konkrét következtetéseket is tartalmaznak, amelyek a vezető szervek részére bizonyos népgazdasági problémák megoldásánál figyelembe jöhetnek. A kutatások eredményei a beszámolóokban részletesebbek s esetleg kevésbé érettek is lehetnek, mint a vizsgálódások főbb eredményeit összefoglaló publikált tanulmányok, folyóiratcikkek. Egyes kutatások témái emellett olyanok lehetnek, amelyek inkább csak valamilyen szűkebb kör (pl. központi irányító és tervező szervek) érdeklődésére tarthatnak számot. Ebből következik, hogy a kutatási beszámolók — a kutatás menete közben készített részbeszámolóktól eltekintve is — többnyire nagyobb és részletesebb anyagot, bár talán kevésbé végleges eredményeket tartalmaznak, mint a publikációk.

A kutatási eredmények, a beszámolók megállapításai és következtetései — függetlenül attól, hogy ezek az eredmények publikációk formájában szélesebb nyilvánosság elé kerültek-e vagy sem — a népgazdaság fejlesztésére, a gazdasági rendszer tökéletesítésére irányuló munkában, a népgazdasági tervezésben, egyes időszzerű konkrét gazdasági problémák megoldásában kétségtelenül figyelembevehetőek voltak. Hogy csak néhány példát említsünk: A népgazdasági mérlegrendszer módszereinek tökéletesítésénél, az újratermelési folyamat összefüggéseit feltáró ún. ágazati kapcsolatok mérlegének összeállításánál, valamint a nemzeti jövedelem elosztása és újraelosztása mérlege módszereinek kialakításánál (s egy év mérlegének összeállításánál), az ipari termelői árrendszer hibáinak feltárásában s a helyesebb árrendszer elveinek és szempontjainak kialakításában, az életszínvonalat jelentős mértékben befolyásoló ún. közvetett juttatások felmérésében és számításbavételi módjának kialakításában, a termelékenység mutatóinak kidolgozásában és alkalmazásánál, a külkereskedelmi gazdaságossági számítások módszereinek tökéletesítésénél és finomításánál, a hóvégi rohammunka okainak feltárásában és kiküszöbölésénél, egész konkrétan bizonyos termékek (pl. cukorrépa) népgazdaságilag optimális szállítási problémájának megoldásánál, a cukorrépa szerződéses termeltetési feltételeinek megállapításánál, a termelőszövetkezeti önköltségszámítási — és jövedelmezőségszámítási — módszerek kidolgozásánál, a termelőszövetkezeti jövedelemelosztási rendszer kialakításánál és gyakorlati kikísérletezésénél, a mezőgazdasági munka-

termelőkenység mérési módszereinek és mutatószámrendszerének kialakításában, a kinnlevő (tezaurált) pénz mennyiségének és megoszlásának megállapítására irányuló módszer kialakításában s a módszer alkalmazásával a forgalomban levő pénzmennyiség alakulásával kapcsolatos néhány probléma megoldásánál, a kereslettervezés módszereinek tökéletesítésénél s az új módszernek a várható kereslet meghatározására való alkalmazásánál és még egyéb gazdasági kérdésekben többé-kevésbé felhasználhatók voltak az illető témára vonatkozó kutatások eredményei. Ezenfelül a kutatásba egyes külső munkakerők bevonása, a kutatómunka során a vállalatoknál s főként a központi gazdasági szervekkel folytatott konzultációk, megbeszélések, a kutatási beszámolók megvitatásai az egyes gazdasági problémák további feltárása és megoldása irányában olyan gondolateltető folyamatot váltanak ki, ami az intézeti kutatómunka talán kevésbé közismert, de nem jelentéktelen eredményének minősíthető.

2. Az Intézet és munkatársai publikációs tevékenységének kifejtésére számos folyóirat biztosít lehetőséget. Az Intézet — alább részletesen ismertetendő — saját publikációin kívül a munkatársak elsősorban a Közgazdasági Szemlében adták közre tanulmányaikat. Az (új) Közgazdasági Szemle 1954. október havában indult meg, mint a magyar Tudományos Akadémia közgazdasági folyóirata; a folyóirat az 1955. évi 3—4. számtól kezdődően már mint a Közgazdaságtudományi Intézet folyóirata jelenik meg, évenként 12 számmal, számonként mintegy 110 oldal, vagyis 7 ív terjedelemben. A Közgazdasági Szemle mellett az Intézet munkatársainak tollából számos tanulmányt, cikket közöltek a többi társadalmi és gazdasági folyóiratok is, mint pl. a Társadalmi Szemle, a Statisztikai Szemle, a Munkaügyi Szemle, a korábbi Pénzügyi Szemle, jelenleg a Pénzügy és Számvitel, a Külkereskedelem, Belpolitikai Szemle, Többtermelés, Műszaki Élet stb. Az intézeti munkatársak feladatuknak tartották vizsgálódásuk eredményének a szélesebb olvasóközönséggel a napi sajtóban, hetilapokban való megismertetését is, s ezzel a gazdasági kérdések iránt az érdeklődés felkeltését, a közgazdasági eszmék és gondolatok népszerűsítését. Az Intézet munkatársainak ezt a törekvését mutatják pl. a korábbi Szabad Népből, a Népszabadságban, a Figyelőben s egyéb sajtótermékekben megjelent cikkek és közlemények.

Nem célunk, hogy a publikációs tevékenységről részletes statisztikai adatokat közöljünk, a publikációs tevékenység mértékére vonatkozóan azonban mégis szükségesnek látjuk néhány jellemző adat megemlítését. Az Intézet folyóiratában, a Közgazdasági Szemlében az Intézet munkatársainak tollából 1955-ben 25, 1956-ban 27, 1957-ben 38, 1958-ban 41 és 1959-ben (az év végéig bezárólag) 32 tanulmány, cikk, közlemény jelent meg. Az összes publikációk száma pedig kerekén — a saját intézeti publikációktól ez alkalommal is eltekintve — 1955-ben 40, 1956-ban 70, 1957-ben 80, 1958-ban 100 és 1959-ben 90 volt. (1960. I. negyedében a publikációk szám 25). A publikációk

fenti adatai magukban foglalják a munkatársaknak külföldi — szovjet, német-demokratikus, lengyel, csehszlovák, francia és egyéb — folyóiratokban megjelent tanulmányait és cikkeit is. A publikációk száma erőteljesen emelkedő irányzatot mutat. 1955-höz viszonyítva az utolsó teljes évre, 1959-re a publikációk száma mintegy két és negyedszeresre emelkedett.

A Közgazdasági Szemle a megjelent tanulmányokról orosz és angol nyelvű kivonatot is közöl s így az intézetek kutatásai részben legalábbis nagy vonalakban külföldön, elsősorban az Intézettel kiadványcsere-viszonyban álló intézetek és szervek tudományos dolgozói előtt is ismertekké válnak.

Az Intézet publikációival kapcsolatban említhetjük meg az Intézet bibliográfiai tevékenységét is; az elmúlt idő alatt az Intézet könyvtára részt vett a Közgazdasági és Statisztikai Irodalmi Tájékoztató szerkesztésében, bibliográfiai kiadványt bocsátott közre a munkatermelékenység kérdéseiről, belső használatra bibliográfiát állított össze az anyagi érdekeltség és a tervgazdaság kérdéseiről, továbbá Kína gazdaságáról.

3. Az Intézetben folytatott tudományos kutatás eredményeinek nyilvánosságra hozása terén jelentős szerepet játszanak az Intézet saját publikációi, amelyekről az alábbiakban valamivel részletesebb, de azért voltaképpen még így is csak meglehetősen vázlatos tájékoztatást kívánunk nyújtani. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy lényegében véve a szó szoros értelmében vett tájékoztatásra kerül csak sor, az intézeti kiadványok behatóbb tárgyalását, fejtegetését, bírálatát vagy méltatását nem tekinthetjük feladatunknak.

Az Intézet saját publikációi természetesen ugyanúgy az intézeti kutatómunka eredményei, mint a fentiekben említett egyéb publikációk. Az intézeti publikációk közzététele általában abban az esetben válik szükségessé és indokolttá, ha a tudományos kutatás eredményei — a szűkebb körben ismertté váló (sokszorosított) intézeti beszámolókkal szemben — az elméleti és gyakorlati közgazdászok szélesebb körének érdeklődésére tarthatnak számot, ha valamely jelentősebb kutatási téma vizsgálódásainak összefoglaló eredményeiről kell számot adni, vagy ha az Intézet kutatási munkájának egészéről kíván időnként tájékoztatást nyújtani. Ezekben az esetekben a kutatási eredmények közzétételére a hazai és külföldi folyóiratok, a gazdasági hetilapok vagy a napilapok nem biztosítanak megfelelő lehetőséget, s az eredmények közzétételének legcélszerűbb módja saját intézeti publikációk kiadása.

A fentiekből következik az intézeti publikációk három legjelentősebb fajtájának elhatárolása is. a) Az Intézet kutatási munkájának egészéről bizonyos időszakonként a reprezentatív jellegű *intézeti Évkönyv* adhat számot. b) Nagyobb, önálló, bizonyos mértékben lezárt kutatások szélesebb köröket érdeklő eredményeit foglalják magukban az intézeti kiadványként *könyv formában megjelenő monográfiák*. c) Végül nagyjában végleges, de szűkebb

kört érintő kutatási eredmények, továbbá a kutatási eszterges részeredmények leginkább megfelelő formái az *intézeti közlemények*.

Az intézeti publikációk ismertetésénél többféle módszert alkalmazhatunk; az ismertetés történhetné kronologikusan, a kutatások alapvető problémái szerint vagy esetleg a közgazdasági kutatás szakterületei szerint csoportosítva. A publikációkat az alábbiakban célszerűbbnek látjuk elsősorban megjelenési formájuk szerint csoportosítva ismertetni, teljes tudatában annak, hogy magasabb tudományos szempontból másféle csoportosítás esetleg megfelelőbb volna.

Az Intézet eddigi legjelentősebbnek tekinthető publikációja az első, 1957. évi *Évkönyv* volt,¹ amely 1958 elején került forgalomba. A 34 ív terjedelmű vaskos könyv Friss István előszava után a kutatómunka eredményei alapján 16 tanulmányt s ezeken kívül az Intézet munkájáról (a kutatási témákról, a külföldi kapcsolatokról, a könyvtár és dokumentáció munkájáról, az intézeti munkatársak publikációs tevékenységéről, valamint a Közgazdasági Szemle munkájáról s a Szemle munkatársainak publikációiról) 6 közleményt tartalmaz.

Az intézeti *Évkönyv* különböző tárgyú tanulmányainak egyenkénti részletes ismertetését nem látjuk szükségesnek s ezért csupán a tanulmányok, ill. kutatások főbb problémájára és néhány elvi jelentőségű szempontjára kívánjuk a figyelmet felhívni.

Az előszóban *Friss István* az intézeti munka célkitűzéseire és a kutatómunkát irányító főbb elvekre vonatkozóan hangsúlyozza, hogy az akkor mindössze három éve fennálló Intézet a marxista, tehát materialista és dialektikus kutatás elveit érvényesíti s feladatának mindig a népgazdaság gyakorlatának kutatását tekintette, amelynek értelmet a társadalmi haladás szolgálata ad. Rámutat arra, hogy a kutatások — ha eredményesek — hozzájárulnak a proletárdiktatúra, a munkás-paraszt szövetség megszilárdításához, útmutatást adhatnak a kizsákmányolásmentes, osztály nélküli társadalom felépítését meggyorsító és elősegítő gazdasági intézkedések és intézmények kialakításához, előbbre vihetik a gazdaságpolitikában esetleg elkövetett hibák feltárását. Az Intézetben három éven át folytatott munka eredményeinek és hiányosságainak mérlegelése után azt a reményét fejezi ki, hogy az Intézet kutatói a dogmatizmus és revizionizmus ellen kellően felvértezve, szorgalmas és kitartó munkával képesek lesznek a közgazdasági tudomány eredményes művelésére és további fejlesztésére.

Az *Évkönyv* első tanulmányában *Nagy Tamás* az Intézet munkájáról és a közgazdaságtudományunk feladatairól számol be. Ismerteti az Intézet szervezetét, a kutatási témák kiválasztását, a kutatómunka folytatását, a

¹ A Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének *Évkönyve* I. Budapest, 1957. Akadémiai Kiadó. Szerkesztették *Friss István* igazgató irányításával az Intézet osztályvezetői: *Cukor György, Göncöl György, Horváth Lajos, Jávorka Edit, Nagy Tamás*; technikai szerkesztő: *Rózsa György*. 542. l.

kutatás legfőbb elveit és célkitűzéseit. A szocialista állam gazdaságvezetési módszereinek alapproblémájából — a központi irányításnak a helyi önállósággal és kezdeményezéssel, valamint az egyéni és csoportérdekeknek a társadalom érdekeivel való optimális összeegyeztetéséből — kiindulva problémakörönként tájékoztat az Intézet főbb kutatási témáiról, az elért eredményekről s az Intézet, illetőleg a közgazdasági kutatás előtt álló további feladatokról.

Az Évkönyv tanulmányai — az Intézet kutatási programjának megfelelően — túlnyomórészt a szocializmus gazdasági problémáival foglalkoznak. A modern kapitalizmus elméleti problémáit csupán két tanulmány veszi vizsgálat alá. *Göncöl György*: Makroökonómia és értékelmélet c. tanulmányában a modern polgári — és revizionista — közgazdasági elméletek kritikai vizsgálata alapján a marxista értékelmélet talaján állva a szubjektív értékelmélet csődjét s a marxi értékelmélet igazolását szögezi le. Érdekes fejtegetések eredményeként megállapítja, hogy a gazdasági élet makroökonómiai problémái végeredményben csak a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló szocialista tervgazdálkodásban, a marxista közgazdasági elmélet alapján juthatnak megoldáshoz. A modern imperializmus korának egyik időszerű kérdésével foglalkozik *Molnár Ferenc*, aki a gazdasági elmaradottság fő ismérvei, okai és leküzdésének perspektívái című tanulmányában az irodalom és statisztikai adatok bőséges felhasználásával kísérletet tesz az elmaradottság fő ismérveinek rendszerbe foglalására. Fő ismérvnek a termelőerők fejlettségének alacsony színvonalát, fejlődésük egyoldalúságát és lassú ütemét, a kapitalizmus előtti termelési viszonyok jelentős maradványait, az országok gazdasági függőségét és a fejlett tőkés országok által való kizsákmányoltságot tekinti. Az elmaradottság okainak és a jövő távlatainak elemzése után megállapítja, hogy az elmaradt országok fokozatosan kívánnak az imperializmus rendszeréből.

A szocializmus alapvető elméleti problémáival foglalkozik *Erdős Péter* a tervgazdálkodás néhány elméleti kérdéséről írott figyelemre méltó tanulmányában. A gazdasági törvények helytelen értelmezésével és kultuszával szembeszállva a törvények helyes értelmezése irányában tesz lépéseket, amikor megkülönbözteti a gazdasági élet „nagy törvényeit” és a fejlődést meghatározó konkrét szükségességeket, felhívja a figyelmet a tudományos felismerés határaitra és a szubjektív tényezők szerepére. Ezután a tervek önállósodásának kérdését s a népgazdasági tervezésben alkalmazott tervmutatók tényleges hatásait vizsgálja és olyan tervmutató számrendszert kíván, amelyek mellett a központi tervezés és vállalati önállóság, a népgazdasági és vállalati érdek minél teljesebben fedik egymást.

A további tanulmányok legtöbbje a hazai szocialista gazdasági rendszerünk jelenségeinek, folyamatainak, összefüggéseinek tudományos — helytálló, bizonyítható, elfogulatlan, tankönyvszerűségtől és dogmatizmustól men-

tes — feltárására, a gazdasági életben rejlő különböző ésszerűtlenségek felfedésére s mindezen keresztül a jövőbe nézően a szocialista gazdasági mechanizmus tökéletesítésére irányul. *Cukor György* a szocialista gazdasági rendszer fejlődése szempontjából annyira jelentős *munkatermelékenység* mérésének problémájával, a munkatermelékenység bruttó és nettó mutatószámainak alkalmazhatóságával foglalkozik s a mutatók abszolútizálásával szembeállva megmutatja az egyes mutatók alkalmazási lehetőségeit, korlátait, különböző területen különböző szempontból megállapítható előnyeit és hátrányait. *Lukács László* a közgazdasági ténymegállapítás és egyben a tervezés egyik érdekes kérdésével, *a könyvviteli adatszolgáltatás pontossági korlátaival* foglalkozik — a gépipari vállalatok vonatkozásában — s az egyes torzító tényezőket elemezve következtetéseket von le a pontosság tökéletesebb megvalósítása érdekében szükséges intézkedésekre. *Bródy András* a népgazdasági újratermelési folyamat összefüggéseinek feltárására szolgáló ún. *input-output* módszer hazai alkalmazhatóságának kérdésével kapcsolatban a nehézipar néhány fajlagos anyagfelhasználási mutatójának alakulását, az erre vonatkozó adatgyűjtésünk megfelelőségét vizsgálja s elemzés alá veti a kiszámított fajlagos mutatókat. Egy másik cikkében *Bródy András* akkori gazdasági életünk egy közismert káros jelenségét, a *hővégi hajrá*t elemzi; döntő okát nem a készletalakulásban, hanem inkább a havi beszámolási és ezzel kapcsolatos ösztönzési rendszerben látja. *Hoch Róbert és Rédei Aranka* a szocialista árrendszer problémakörében a *fogyasztási árképzés* gyakorlatát, különösen a „beazonosítási elv” és az „önköltségi elv” érvényesítését vizsgálják s az árrendszerben a keresleti-kínálati egyensúly irányában ható árak, az árképzésben nagyobb rugalmasság alkalmazását, az árképzés során a cikkek, szakmák sajátosságainak fokozottabb figyelembevételét javasolják. A szocialista felhalmozás egyik sajátos problémáját, az állami *vállalatok beruházásainak finanszírozását* *Schmidt Ádám* tanulmánya vizsgálja s a jelenlegi költségvetési szemléletű beruházásfinanszírozási rendszer hatásait elemezve a beruházásoknak továbbra is a költségvetés terhére, de nem költségvetési technikai megoldásokkal finanszírozását, valamint a beruházó vállalatot és kollektíváját a beruházásban valamilyen módon érdekeltté tevő módszer alkalmazását, de nem a bankkölesön általános kiterjesztését javasolja. Érdekes tanulmányok foglalkoznak a mezőgazdaság különböző problémáival. *Kelemen Zoltán és Siebenfreud Kurt* a mezőgazdaság fejlesztése szempontjából alapvető jelentőségű gépesítés egyik döntő problémáját, a *gépállomások és termelőszövetkezetek* közötti viszonyt, közelebbről egy termelőszövetkezetben a gépállomási munkáknak a termelésre és jövedelmezőségre gyakorolt gazdasági hatását vizsgálják. Ennek alapján a kérdés megoldására, a viszony alakítására konkrét javaslatot is tesznek, bérleti forma alkalmazását ajánlva. *Augusztinovics Győző — Németi Lászlóné — Szentmártoni Lajos — Szűcs Róbert — Wittchen Béla* a mezőgazdasági *önköltség- és jövedelmezőség*számítás akkoriban meg-

lehetősen kényesnek minősülő módszertani kérdéseit vizsgálják és olyan modellszerű részletes számítási módszert dolgoznak ki, amely kétségtelenül kezdeményező jellegűnek minősíthető. *Komló László* és *Kovács Csaba* a szocialista mezőgazdaság egy ugyancsak igen időszerű és fontos problémájával, a *termelőszövetkezeti jövedelemelosztás* kérdésével foglalkoznak. A részesedési rendszerek alapos, többvonalatkozású elemzése alapján a munkaműveleteken nyugvó részesedési rendszerrel szemben a termelési eredményen nyugvó rendszer mellett foglalnak állást s utóbbinak elveit kialakítva a követelményeknek mindenben megfelelő részesedési rendszer egyes változatainak javasolt szabályozását mutatják be.

Az Évkönyvnek — mint láttuk — 10 tanulmánya a szocialista tervgazdálkodás problémáit vizsgálja. Aránylag kevesebb hely jutott az Évkönyvben — ugyanúgy, mint magában az intézeti programban is — a gazdaságpolitikai tárgyú tanulmányoknak. Az Évkönyvben mindössze 3 tanulmány foglalkozik nem is annyira gazdaságpolitikai, mint inkább gazdaságtörténeti témákkal. *Ausch Sándor* tanulmánya a háború finanszírozásának és az 1938—1944. évi inflációnak történetét dolgozza fel. (Ezt a témát alább még érintjük.) *Csendes Béla*: A kenyérgabona termelés és felhasználás alakulása hazánkban a felszabadulás előtt és felszabadulás után című tanulmányában az 1928—29. évtől 1955. évig terjedő időszakban a kenyérgabona vetésterületének és termésátlagainak, a teljes termelésnek és felhasználásának, valamint az árutermelésnek alakulását elemzi s a kenyérgabonatermelés elhanyagolásának főbb okaira rámutatva következtetéseket von le a kenyérgabona probléma megoldására vonatkozóan. *Vági Ferenc* az életszínvonal alakulása szempontjából fontos probléma, a lakosság vásárlóalapja és áruellátása 1950—1955. évi viszonyának alakulását vizsgálja. (Ezt a témát alább ugyancsak ismét érintjük.)

Az Intézet I. Évkönyvének megjelenéséről annak idején több folyóirat — így a Figyelő, Műszaki Élet — megemlékezett. Az Évkönyv mezőgazdasági tárgyú tanulmányairól a Közgazdasági Szemlében *Erdei Ferenc* részletes ismertetést és értékelést adott.² Az Intézet Évkönyvének értékelése e tájékoztatásnak nyilván nem lehet feladata. Csupán tényként kívánjuk regisztrálni s nem értékelésként beállítani, hogy a kereken 1200 példányban megjelent kötet két év alatt nagyjában véve teljesen elkelt s az Évkönyv több tanulmánya különböző tanfolyamok kötelező olvasmányává vált.

b) Az intézeti publikációk sorában második helyen a *könyv formában megjelent monográfiákról* kell megemlékeznünk. A többi publikációs formához viszonyítva az intézeti publikációként megjelent könyvek száma elég csekélynek tűnik: 1957-től 1959-ig összesen négy önálló könyv jelent meg.

Könyv formában jelent meg *Kornai János*: A gazdasági vezetés túlzott

² A Közgazdaságtudományi Intézet első Évkönyve. (I. Agrárgazdasági tanulmányok) Közgazdasági Szemle. 1959. 5. sz. 559—562. 1.

központosítása — Kritikai elemzése a könnyűipari tapasztalatok alapján³ című monográfiája. A könyv — az 1955. évi helyzet alapján — többoldalúan s érdekesen elemzi az utasítások rendszerét, a gazdasági vezetés ösztönzőit, a tervutasítások és ösztönzők együttes hatására fellépő egyes hasznos és főként káros tendenciákat, a vállalatok közötti kapcsolatokat és foglalkozik a — ma már fenn nem álló — túlzott centralizációval, valamint a helyi kezdeményezés és a vállalati önállóság kifejlesztésére irányuló különböző törekvésekkel. A tanulmány szerzőnek az Intézet keretében 1955. évben megkezdett kutatások eredményeit magában foglaló, 1956. szeptember havában megvédett kandidátusi értekezése volt, amelynek egyes megállapításai — a vita során és később is — több bíráló észrevételt váltottak ki. A könyvről különben szerző egy újabb cikkében elismeri, hogy „annak idején jó néhány kérdésben jogos, azóta az élet által is igazolt bírálatban részesült” és ugyanitt hangsúlyozza a felső szervek által adott alapvető tervutasítások fontos szerepét is.⁴

A következő könyv a gazdaságtörténeti kutatás terén jelentkező egyik hiány pótlására, Magyarország háborús éveinek gazdaságtörténeti tényfeltáró, adatgyűjtő és elemző feladatának elvégzésére irányult. Ez a monográfia, *Ausch Sándor: Az 1945—1946. évi infláció és stabilizáció c. munkája*, a szerző 1957-ben megvédett kandidátusi értekezését tartalmazza⁵. A könyv első fejezetében a téma gazdaságtörténeti feldolgozásához elméleti alapvetést kívánván nyújtani, az infláció lényegét és osztálytartalmát fejtegeti. Második fejezetében a második világháborúval kapcsolatban Magyarországra háruló terhek finanszírozását s a háború alatt kialakult infláció folyamatát, okait és — elsősorban a munkásosztályra s általában a dolgozókra káros — következményeit vázolja fel. Legrészletesebben a könyv — harmadik és negyedik fejezetében — a világ gazdaságtörténetének példa nélkül álló legnagyobb inflációját, vagyis az 1945—46. évi magyarországi inflációt dolgozza fel. A gazdasági helyzetből kiindulva, de az osztályviszonyok alakulására is figyelemmel a legkülönbébb vonatkozásokban sokoldalúan és alaposan tárja fel és elemzi az egyre vadabb iramban száguldó infláció okait, tényezőit, menetét és megrajzolja a munkásosztály infláció alatti helyzetét, a stabilizáció alapjainak lerakásában vitt történelmi jelentőségű szerepét. Utolsó fejezete az infláció után megvalósított 1946. évi stabilizációt mutatja be s magyarázatát adja annak, hogy milyen elvi alapokon, milyen módszerekkel és milyen politikai feltételek mellett volt lehetséges lényegében saját erőnkből s a Szovjetunió támogatásával az infláció káosza helyébe a pénzfunkciók ellátására alkalmas újabb szilárd valutát teremteni. Az infláció és stabilizáció oknyomozó és elemző feldolgozása, ehhez a tények és számszerű adatok összegyűjtése, s

³ Budapest, 1957. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó (207 l.)

⁴ Kornai János: „Mennyiségi szemlélet” és „gazdaságossági szemlélet”. Közgazdasági Szemle. 1959. 10. sz. 1083—1091. l.

⁵ A MTA Közgazdaságtudományi Intézetének kiadványa. Budapest, 1958, 190 l. Kossuth Kiadó.

ezen túl a marxista pénzülmélet több megállapításának statisztikai igazolása hazánk legújabbkori — korántsem kielégítő — gazdaságtörténeti kutatásainak kétségtelen gazdagodását jelenti.

Ugyancsak 1958-ban jelent meg egy másik monográfia, amely az Intézetben folytatott kutatás eredményei alapján a gazdasági irányítás egy rendkívül időszerű kérdésével, a vállalati eredmény-megállapítás egyes problémáival foglalkozott. A kérdést a vállalati kollektív és egyéni érdekeltségnek a vállalati eredményekhez fűzése, vagyis a nyereségrészesedési rendszer bevezetése tette különösen időszerűvé. Nyilvánvaló, hogy az egész érdekeltségi rendszer helyes funkcionálásának alapvető feltétele, hogy maga a vállalati nyereség pontosan megállapítható legyen. Ezzel a kérdéssel foglalkozik *Lukács László és Sági Márton* munkája: A pontosság korlátai a vállalati eredmény-megállapításban.⁶ A könyv egyrészt a korábbi hazai tőkés, másrészt a szocialista állami vállalatok nyereségmegállapításait tárgyalja. Első részben a felszabadulás előtti tőkés iparvállalatok mérlegeiben kimutatott nyereség torzításaival, a mérleg összeállítására vonatkozó főbb rendelkezésekkel, a tőkések érdekében álló mérlegtorzítás főbb módszereivel, a részvénytársasági nyereség—veszteség kimutatásával, a nyereségkivonással és titkos tartalékolással, az adómérlegekben kimutatott ugyancsak torzított nyereséggel foglalkozik. A könyv második, terjedelmesebb része — bő statisztikai anyag felhasználása mellett — a szocialista állami vállalatok, közelebbről a gépipari vállalatok eredménymegállapításának pontosságát, helyesebben: a pontatlanság egyes forrásait vizsgálja. Megállapítva, hogy a szocialista könyvvitelnek elvben is sokkal pontosabb eredményekhez kell vezetnie, mint a tőkés vállalati könyvelésnek, megvizsgálja a könyvvitelnek a tervteljesítés ellenőrzésére való felhasználása — nem kielégítő eredményű — hatásait s úgy találja, hogy ez általában károsan hat a könyvviteli adatok pontosságára. Emellett a gyártmány önköltségére — s így a nyereségre — számos tényező és változásuk is hatással van, (termelési volumen és időtartam, vertikálítás, a profil és profilváltozás, a kalkuláció, utókalkuláció különböző módjai, a rezsiköltségek kezelése stb.). További pontatlansági forrást jelent a tervezési módszerekhez való egyéb alkalmazkodás, a beszámolási időszak rövideége s számos nem kielégítő adminisztratív eljárás. A harmadik részben a könyv az előbbi felismeréseken alapuló következtetéseket foglalja magában. Arra a megállapításra jut, hogy a vizsgált területen — a gépiparban — a negyedéves mérlegben a nyereség torzítása oly mértékű lehet, ami a kimutatott eredmény megítélését érdemben megváltoztatja. A könyv ezért konkrét javaslatokat tesz az árképzésben és az anyagi ösztönzésnél a pontatlanság figyelembevételére, javasolja a megbízható adatoknak a megbízhatatlanoktól elhatárolását, a pontosság elérhető mértékének, az előbb említett tényezők hatásának, az árképzésnél

⁶ Budapest, 1958. Közgazdasági és Jogi Kiadó. 172 l.

a vállalati kalkulációk elfogadhatóságának megvizsgálását. Javasolja továbbá, hogy a vállalati eredmények tekintetében pontossági rangsort kellene kialakítani s azt a nyereséggel való ösztönzés alkalmával is figyelembe kellene venni. Javaslatai után a könyv néhány elvi tételt állít fel a mérések tűrési határai, a mérést befolyásoló anyagi érdekek rendszere, a különböző pontossággal mérő mérőeszközök (könyvvitel, statisztika stb.) tűrési határainak felismerhetősége, az adatszolgáltatás pontatlanságai terén feltehetően fennálló és megvizsgálandó törvényszerűségek, valamint a pontosság korlátainak állandó rendszeres munka útján szűkebbre vonása tekintetében s végeredményben arra a feltevésre jut, hogy magának a pontosságnak megjavítására is lehetséges az ösztönzés.

Nem valamilyen közgazdasági kutatás eredményeiről számol be, hanem a közgazdasági kutatáshoz nyújt segédeszközt az Intézet publikációi sorában legutóbb megjelent könyv, *Rózsa György: A közgazdasági kutatás forrásai és segédletei. Tájékoztatósi — bibliográfiai kézikönyv.*⁷ A könyv a szélesen értelmezett közgazdaságtudomány területére és az egész világra kiterjedően ismerteti a kutatás szervezeti kereteit ill. szerveit, bemutatja a könyvtárak és a dokumentációs szolgálat, valamint a tájékoztató (reference) szolgálat szerepét a közgazdasági kutatásban, végül igen részletesen ismerteti a közgazdasági kutatás időszaki irodalmát, mégpedig nemcsak a szorosabb értelemben vett folyóiratokat, hanem egyéb időszakos kiadványokat (bankjelentéseket stb.) is. A források és segédletek kiegészítéseként az egyik függelék hasznos útmutatásokat ad az anyaggyűjtés módszere és technikája tekintetében; egy másik függelék a hazai közgazdasági kutatás szervezeti kereteit, forrásait és segédleteit részletesebben ismerteti. Az igen gazdag ismeretanyagot feldolgozó és közvetítő segédkönyv feltehetően jó szolgálatot tehet a közgazdasági kutatással foglalkozóknak, mégpedig nemcsak a kezdő kutatóknak, hanem a már tapasztalatokra szert tett kutatóknak is.

c) Az Intézet publikációi között harmadik helyen említjük meg a *Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének Közleményei* elnevezésű kiadványsorozatot. A sorozat 1959 február havában indult meg s — a Közgazdasági és Jogi Kiadó gondozásában — ez ideig hat száma került nyilvánosságra. Az első közleményhez írott előszavában *Friss István*, az Intézet igazgatója magyarázatát adja a közlemények megindításának. Megállapítja, hogy míg néhány évvel ezelőtt még nehéz feladatnak tűnt egy közgazdasági folyóiratot magyar szerzők önálló munkáival megtölteni, addig ma a publikációs lehetőségek már szűknek bizonyulnak. Éppen ezért az olyan munkák számára, amelyek túllépik egy folyóirataikk terjedelmét s nem tartanak igényt szélesebb olvasótábor érdeklődésére, az Intézet vezetősége a Közlemények kiadását határozta el. E közlemények a munkák keletkezésé-

⁷ Budapest, 1959. Közgazdasági és Jogi Kiadó, 284 l.

nek és a jelentkező szükségletnek megfelelően, nem rendszeres időközökben, néhány száz példányban jelennek meg.

Az eddig megjelent közleményeket felesleges tudományoskodás lenne problémakörök vagy népgazdasági területek szerint rendszerezni s ezért a közleményeket megjelenésük sorrendjében fogjuk ismertetni. A Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetének Közleményei között az első munka: *Vági Ferenc*: A forgalomban levő pénzmennyiség és a lakosság pénzkészlete c. tanulmánya volt. (Budapest, 1959. 62. l.) A tanulmány alapjául szolgáló vizsgálódásokat a forgalomban levő pénzmennyiségben 1953-tól folyamatosan bekövetkező növekedés okainak és következményeinek, valamint a lakosság árukereslete és az árukészletek közötti viszony s a lakossági készpénzkészletek alakulásának feltárása tette szükségessé és időszerűvé. A tanulmány a népgazdaságban kintlevő készpénzmennyiség s a lakosság pénzkészlete fogalmának, keletkezésének és szerepének tisztázása után részletes statisztikai adatok alapján elemzi a lakossági pénzkészlet és betétállomány 1953 június óta bekövetkezett változásait, — 1953 júniusától 1958 júniusáig a kintlevő pénzmennyiség mintegy két és félszeresére emelkedett — közelebbről a pénzmennyiség növekedését s ennek sajátosságait, a lakosság pénzkészletének alakulásával kapcsolatban a takarékbetétek — fenti időszakban közel ötszörösre — emelkedését. Ezután a készpénzes forgalom s a kintlevő pénzmennyiség viszonyával és szerepével foglalkozik s rámutat a lakosság egymásközi forgalmának változására s a kinlevő pénzmennyiség nagyságát befolyásoló hatására. Érdekes probléma megoldására vállalkozik a tanulmány, amikor a lakossági pénzkészletek és pénzkészletemelkedés társadalmi csoportok (munkásság — parasztság — egyéb lakosság) szerinti megoszlását vizsgálja. Ismerteti és bírálja a társadalmi csoportokra jutó pénzkészlet kiszámításánál a Magyar Nemzeti Bank által alkalmazott és egyéb módszereket s számításokat, továbbá adatokat közöl a pénzkészletek legutóbbi változására. Mindezek után a lakossági pénzkészletek és a piaci egyensúly legfontosabb kérdéseivel, közelebbről a pénzkészletnövekedés és a piaci egyensúly kölcsönhatásával, a vásárlóerő és árualap egyensúlyával s annak tervezési problémáival foglalkozik. A tanulmányban érintett és fejtegetett kérdések, a lakossági pénzkészletgyűjtés okainak, céljainak s az egyes társadalmi csoportok pénzkészlet növekedésének feltárására, a számítások és tervezési módszerek tökéletesítésére irányuló vizsgálódások a reáljövedelem és az élet-színvonal emelése szempontjából meglehetősen fontosak s e kérdések megoldásához járul hozzá a tanulmány.

A népgazdasági munkaerőgazdálkodás és tervezés egy eléggé elhanyagolt, de alapjában véve igen súlyos kérdésével foglalkozik *Cukor György—Timár János* munkája: A mérnökök és technikusok létszámának alakulása és tervezésének kérdései a magyar népgazdaságban. (Budapest. 1959. 109. l.) A tanulmány hiánypótló ténymegállapító részében részletes képet nyújt a műszaki

szakembereknek, a mérnököknek és technikusoknak a magyar népgazdaságban, közelebbről a magyar gyáriparban elfoglalt helyéről és szerepéről, majd a jövőbe tekintve egyrészt megkísérli a műszaki szakemberek várható létszámalakulásának kiszámítását, másrészt konkrét javaslatot ad a műszaki szakember szükséglet tervezésének módszerére vonatkozóan is. A tanulmány első fejezetében a mérnökök és technikusok helyzetének és létszámának alakulását az egész népgazdaság vonatkozásában veszi vizsgálat alá. A második világháború előtti évekre visszamenőleg bemutatja a mérnökök és technikusok létszámának jelentős fejlődését — 1958-ban mintegy 27 000 kereső mérnök és 44 000 technikus volt hazánkban — s összehasonlítja a hazai létszámhelyzetet egyéb szocialista és tőkés országok megfelelő létszámadatával. Megállapítja, hogy Magyarország és általában a szocialista országok műszaki szakember ellátottsága messze meghaladja a legfejlettebb tőkés országokét is. A tanulmány ezután vizsgálja a mérnökök és technikusok létszámának megoszlását a népgazdaság főbb ágai között, valamint szakmai képzettség szerint s a minőségi helyzet feltárásának némi megközelítése érdekében megvizsgálja a mérnökök és technikusok kor szerinti megoszlását. A tanulmány második fejezete a műszaki szakemberek helyzetét közelebbről és részletesebben a gyáriparon belül vizsgálja, így a létszámalakulást, a létszámmegoszlást a gyáripar főbb szektorai között és a nehéziparon belül, a gépipar és a textilipar mérnök- és technikus ellátottságát, a mérnökök és technikusok létszámát egyes fontosabb műszaki munkakörökben. A tanulmány szerzői számításokat végeztek az 1962. évi mérnök- és technikuslétszámmra vonatkozóan is s 1962-re előbbi 32 000 főre, utóbbit 57 000—58 000 főre becsülik. A tanulmány méltatja a műszaki szakemberképzés terén elért eredményeket, de rámutat az ott elkövetett egyes hibákra is. Megjeli az előttünk álló és megoldásra váró legfőbb problémákat s különösen a szakemberképzés minőségi problémáira mutat rá. A tanulmány vizsgálat alá veszi a műszaki szakember szükséglet távlati tervezésének egyes alapvető kérdéseit is és javaslatot ad megfelelő módszerek kidolgozására. A javasolt módszert alkalmazva a tanulmány arra a megállapításra jut, hogy a jelenlegi mérnökképzés a kívánatos szintnek mintegy 80%-a, a technikusképzés viszont nagyjában kielégíti a szükségletet. A tanulmány, számos első ízben közzétett statisztikai adatot közöl, megállapításai bőséges, kellő kritika alá vett statisztikai adatokon alapulnak, a bemutatott képet táblázatok, mutatók, grafikonok teszik plasztikussá. A jelentős és igen időszerű problémát tárgyaló tanulmány ténymegállapításaival és javaslataival az érdekeltek általában egyetértenek; a javaslatok megvalósítása a jövő feladata.

A harmadiknak megjelent közlemény egy 37 oldal terjedelmű füzet; *Bródy András*: A gépipar anyagfelhasználási mutatóinak alakulása és fontossága című tanulmánya. A tanulmány az ágazati kapcsolatok mérlegeire, az input-output kérdéseire vonatkozó téma kutatási eredményeinek egy

részét foglalja magában, amelyek alapul és előkészítésül szolgálnak a gépipar ún. négyzetes termékmérlegeinek statisztikai munkáihoz. A tanulmány volta- képpen három sajátos kérdéssel foglalkozik. A gépiparban egyes termékek, vállalatok, iparágak anyagfelhasználási adatai alapján az anyagfelhasználási mutatók (normák, normatívák, fajlagosok) időbeli változását, ingadozását vizsgálja s az adatok alapján konkrét tendenciákat állapít meg. Ezután a csoportosítás kérdéseivel foglalkozva bírálat alá veszi a gyakorlatban kialakult csoportosítást (így az ETA rendszerét) és az anyagfelhasználási mutatóknak az egyes csoportok közötti ingadozását (szóródását), valamint a csoportosítás esetleges megváltoztatásának hatását vizsgálja. Végül az anyagfelhasználás mutatóit illetően az időmomentum szerepével, közelebbről az átfutás és fel- futás hatásaival foglalkozik. Fontos következtetéseként szögezi le, hogy az anyagtervezés megbízhatóságának fokozása érdekében jelentősebb teendők várnak a belső struktúra változásának megragadása, mint a normaellenőrzés, szigorítás, finomítás terén. Az anyagtervezéssel kapcsolatban hangsúlyozza a tényleges ellátási szükséglet és a tervszámok között fennálló és állandóan létrejövő ellentmondás sima és rugalmas megoldásának szükségességét s rámutat a túlzott pontosságra törekvő anyagtervezés pontosságának hatáira és gyakorlati hasztalanságára. A tanulmány voltaképpen egy kutatás egyik fázisának eredményét foglalja magában s elsősorban a további kutatások szempontjából érdemel figyelmet, de a termelés anyagfelhasználására s az anyagtervezésre vonatkozóan is tartalmaz figyelembe veendő megállapítá- sokat.

Kacsenyák Ferenc tanulmánya: Lakásviszonyaink alakulása 1920-tól napjainkig (Budapest. 1959. 62. 1.) népgazdaságunk egy rendkívül súlyos és időszerű kérdésével kapcsolatban ad gazdaságtörténeti jellegű feltárást és elemzést. A helyzet feltárását a felszabadulás előtti lakásviszonyok ismerteté- sével és jellemzésével kezdi s a Tanácsköztársaság bukásától 1929-ig terjedő idő, az 1929—33. évi gazdasági válság, az 1934-től 1938-ig terjedő időszak és a második világháború időszakasaiban vizsgálja a lakáshelyzet alakulását. Számos statisztikai adattal és mutatóval tárja fel a lakásállomány, lakás- szaporulat, lakásépítkezés, lakásgazdálkodás, lakáskörülmények, lakbérek, s főként a dolgozók lakáshelyzete alakulását. Ezután a lakásállományunknak a második világháború eseményei következtében beállott rendkívüli, (közel 1,9 milliárd 1938. évi P. nagyságrendű, az összes háborús károk 8,4 %-ának és a lakóházakban megtestesült nemzeti vagyon 18 %-ának megfelelő) károsodását, valamint a háborús károk helyreállítását s az 1949-re kialakult lakáshelyzetet ismerteti. (1949 végén kereken 2,5 millió lakás volt az ország- ban.) Ezután lakásgazdálkodásunknak az első ötéves terv időszaka alatti alakulását, eredményeit és hiányosságait elemzi. Rámutat a 220 000 lakást előirányzó lakásépítési terv mindössze 47 %-os teljesítésére, ennek okaira és olyan hiányosságokra, mint a lakáshelyzet romlása — amit pl. a lakások és

szobák lakósűrűségének mutatója jelez —, a túlszűfolttság, a lakásállomány állapotának romlása, de olyan eredményekre is, mint a lakóházak államosítása, az egészségtelen települések fokozatos felszámolása, a lakáskultúra fejlesztése, s — megítélésünk szerint csak bizonyos szempontból — a lakbérszínvonal alacsonyossága. A tanulmány végül a lakáskérdés néhány időszerű kérdésével foglalkozik, így a második hároméves terv lakásépítési előirányzatával s annak várható teljesítésével, a lakósűrűség és lakásellátottság mutatóinak várható javulásával. (1958-ban a 100 lakásra jutó lakosok száma 363, a 100 lakáshelyiségre jutóké 255.) Részletesebben foglalkozik a fővárosi lakáshelyzet várható alakulásával, s a fővárosi lakásprobléma megoldási módjával. A hazai lakáshelyzetre vonatkozó megállapításokat a tanulmány számos nemzetközi összehasonlítással egészíti ki.

Nemcsak a hazai és általában a szocialista, hanem a nemzetközi közgazdasági irodalom egyik rendkívül érdekes és időszerű problémáját dolgozza fel *Román Zoltán*: A munkatermelékenység nemzetközi összehasonlítása az iparban c. tanulmánya (Budapest. 1959. 82. l.). A munkatermelékenység nemzetközi összehasonlításának jelentőségét hangsúlyozó, a munka termelékenység mérésének problematikáját és a nemzetközi összehasonlítás főbb típusait és módszereit ismertető bevezetés után a tanulmány feldolgozza a munkatermelékenység nemzetközi összehasonlítására vonatkozó újabb szocialista és kapitalista szakirodalmat, majd kísérletet tesz a magyar ipar munkatermelékenységének nemzetközi összehasonlítására. Számos statisztikai forrás felhasználásával összehasonlítást végez a munkatermelékenység színvonalára vonatkozóan a kohászatban Magyarország és a Szovjetunió között, a pamutiparban az előbbiek és Lengyelország között, a termelékenység növekedésére vonatkozóan a vas-kohászatban és pamutiparban több ország között, egyes iparágak termelékenységének színvonalára vonatkozóan Magyarország, Lengyelország és a Szovjetunió között, végül egybeveti több ország tekintetében az ipar termelékenység növekedésének ütemét. Érdekes megállapítása szerint a szovjet ipar termelékenységének színvonala mintegy kétszerese a magyar iparénak; utóbbi egyes ágazatokban magasabb, másokban alacsonyabb, mint a lengyel iparban. A termelékenység növekedését illetően megállapítja, hogy a termelékenység hazánkban az iparban az 1948 és 1949. években nőtt nagymértékben, később a növekedés üteme csökkent s a termelékenység átlagos növekedési üteme 1950—1955 között a szocialista országok között Magyarországon volt a legkisebb; 1957 II. félévétől kezdődően azonban a termelékenység ismét gyorsabb ütemű növekedésnek indult. Részletes és részben új utakon járó vizsgálódást tartalmaz a munkatermelékenység nemzetközi összehasonlításának módszereire vonatkozóan. Konkrét, képletekbe foglalt módszert mutat be az átlagos színvonal-arányok mérlegeléssel való megállapítására, az értékek adatok alapján nyugvó színvonal-összehasonlításra s a termelékenység dinamikájának összehasonlítására, de felhívja a figyelmet az összehasonlítás pontosságá-

nak korlátaira is. Behatóan foglalkozik a munkatermelékenység nemzetközi összehasonlításának felhasználási lehetőségeivel s rámutat arra, hogy a termelékenység nemzetközi összehasonlítása utat nyit a termelési szerkezet megváltoztatásának ebből a szempontból való vizsgálatához, a szocialista tábor országai között a gazdasági együttműködés továbbfejlesztéséhez és tökéletesítéséhez. Ennek mind a termelékenység alakulás elemzése, mind a szerkezeti arányok tervezése terén igen nagy a jelentősége. Összefüggésbe hozza a termelékenység nemzetközi összehasonlítását a külkereskedelem gazdaságosságának vizsgálatával, feltárja ezek kapcsolatát, s megállapítja, hogy a termékegységre eső összes népgazdasági munkaidő-ráfordítás mutatói a népgazdasági tervezésben a foglalkoztatottság, a munkaerőszükséglet, az import-szükséglet tervezésénél s az árak rendszerének megállapításához is felhasználhatók. Megmutatja végül a tanulmány a népgazdasági ráfordítások mutatójának az ágazati kapcsolatok mérlegével (az input-output számításokkal) való kapcsolatait is. A bőséges statisztikai adatok és széleskörű szakirodalom feldolgozásán alapuló tanulmány jelentősége elsősorban abban áll, hogy a termelékenység nemzetközi összehasonlítási módszereinek felhasználása előmozdíthatja a szocialista országok gazdasági együttműködésének, a kölcsönös gazdasági segítségnek ésszerű megszervezését s ezzel végeredményben hozzájárulhat a szocialista országok életszínvonalának emeléséhez, a kapitalista országok gazdasági színvonalának eléréséhez és túlhaladásához.

A hatodik füzet *Hoch Róbert—Radnóti Éva—Grolmusz Vince*: A bútorkereslet alakulásának becslése kereslet-elaszticitási számítások alapján. Az Országos Tervhivatal megbízásából készített tanulmány az 1953—57 évi bútorforgalom vizsgálata alapján a második ötéves terv időszaka bútorkeresletének megállapítására törekszik. A bútorkereslet döntő tényezőjének a jövedelmet tekinti s — a másféle tervezési módszereket bírálva — nálunk újszerű módon, matematikai módszerekkel vizsgálja a bútorkereslet és jövedelemalakulás összefüggéseit. Az 1957 évi adatok alapján statikusan, valamint öt év dinamikájában társadalmi csoportonként s az egész lakosságra végzett vizsgálatok alapján a jövedelemkategóriákra rugalmassági együtthatókat számít. Ezek mellett az egyéb tényezőket is figyelembe veszi, mint pl. a lakásépítések, házasságkötések hatását, továbbá — az általános felfogással szemben nem jelentősnek ítélt — ún. kielégítetlen keresletet s a használt bútor forgalmát. A keresleti együtthatók és görbék ismeretében azután — a társadalomszerkezeti változások, lakásépítések, házasságkötések figyelembevételével — különböző variációkban számításokat végez a bútorkereslet várható összegére, amelyet minimális értékként értelmez. Elemzi a bútorforgalom strukturális változásainak hatását is, majd az árufedezet kérdését érintve véleményt nyilvánít az állami bútoripar ötéves termelési előirányzatáról. A tanulmány nemcsak azért figyelmet

érdemlő, mert a szóbanforgó fontos tartós fogyasztási cikk keresletének megalapozottabb tervezéséhez járul hozzá, hanem azért is, mert a tervezés tökéletesítésére alkalmas matematikai módszerek konkrét alkalmazását kísérli meg s ezzel lehetőséget ad a módszer helyességének elbírálására és továbbfejlesztésére.

Az Intézet (1958 elején forgalomba került) 1957. évi Évkönyve után 1958-as Évkönyv nem jelent meg, az 1959. év végén azonban nyilvánosságra került a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézete II. Évkönyve, amely az Intézet legújabb kutatásainak eredménye alapján a Közleményeken felül 15 tanulmányt tartalmaz.

III. A Közgazdaságtudományi Intézet publikációin végigtekintve — és a munkatársak egyéb publikációit is figyelembe véve — megállapíthatónak látszik, hogy az Intézet tudományos kutatómunkája egyre inkább élénkül s a kutatások eredményei évről évre növekvő számban jutnak az érdeklődő közgazdászközönség elé. Az Intézet Évkönyve, a könyv formában megjelent monográfiák, a Közlemények keretében közzétett tanulmányok — valamint természetesen az egyéb formában megjelent publikációk — megismertetik az Intézet kutatóit foglalkoztató népgazdasági problémákat, a problémák megoldására irányuló kísérleteket, a közgazdasági kutatás eredményeit. Ezzel a publikációs tevékenységgel az Intézet nemcsak beszámolást ad és tájékoztatást nyújt saját munkájáról, hanem feltehetőleg és remélhetőleg érdeklődést is kelt a közgazdasági problémák iránt és gondolatokat ébreszt a problémák megoldásának továbbfejlesztése, esetleg újabb problémák feltárása irányában is. A kutatási eredményeket magukban foglaló publikációk ekként kapcsolatot teremtenek az Intézet kutatói és a többi közgazdászok, helyesebben: a közgazdasági kérdések iránt érdeklődők között, ami voltaképpen a kutatási munka „munkaerő-bázisának” kiszélesítését jelenti. Az intézeti publikációk ezzel is hozzájárulhatnak a szocialista népgazdaság továbbfejlesztését célzó közgazdasági kutatás további fellendítéséhez.